

Identitás Kisebbségkutató Műhely

Identitet radionica za iztraživanje nacionalnih manjina

Identity Research Workgroup of National Minorities

Szórványkutatás
– Kérdőíves vizsgálat a vajdasági magyar
szórványközösségben –

Identitás Kisebbségkutató Műhely, 2011

1. Bevezető

A vajdaságban élő magyarok közel egy harmada szórványban él. A szórványlét a nemzet megmaradása szempontjából egy fokozottan veszélyeztetett léthelyzet. Az identitás megtartása, a nemzeti kultúra ápolása többletterhet kíván a szórványközösség tagjaitól. A szórvány nem tudja önmagát újratermelni sem demográfiaileg, sem etnokulturálisan. A veszélyeztetettsége pont a kiszolgáltatottságában van. A szórvány külső segítség nélkül az asszimiláció útjára kényszerül. Ez elkerülhetetlen folyamat, amelyet nagy erőfeszítéssel is sokszor csak lassítani lehet. Jelen tanulmány célja, hogy ismertesse egy kérdőíves vizsgálat eredményeit, amelyet 2011 májusában kérdeztünk le vajdaság több szórványtelepülésén. A kérdőív több fontos témát érintett a szórvány szempontjából: identitás, vallás és vallásosság, nyelvhasználat, jövőkép, migrációs potenciál, médiafogyasztás, értékrend, számítógéphasználat, kisebbségi léttapasztalat.

2. A minta jellemzői

A 250 kérdőívet nyolc vajdasági község¹ tizennégy településén² kérdeztük le. A minta kialakítása során kvótás mintavételt alkalmaztunk: figyelembe vettük a szórványban élők nemek szerinti és korosztályos megoszlását a 2002-es népszámlálási adatok alapján. A minta 46,8 százalék a férfiak aránya, a nők pedig 53,2 százalék. A megkérdezettek korszerkezete tükrözi a társadalom korszerkezetét, mivel nagyobb arányt képvisel az idősebb generáció.

1. számú táblázat: A minta korszerkezete

Korosztály	Százalék
18-24	10,8
25-34	13,9
35-44	19,5
45-54	19,9
55-64	18,2
65 feletti	17,7

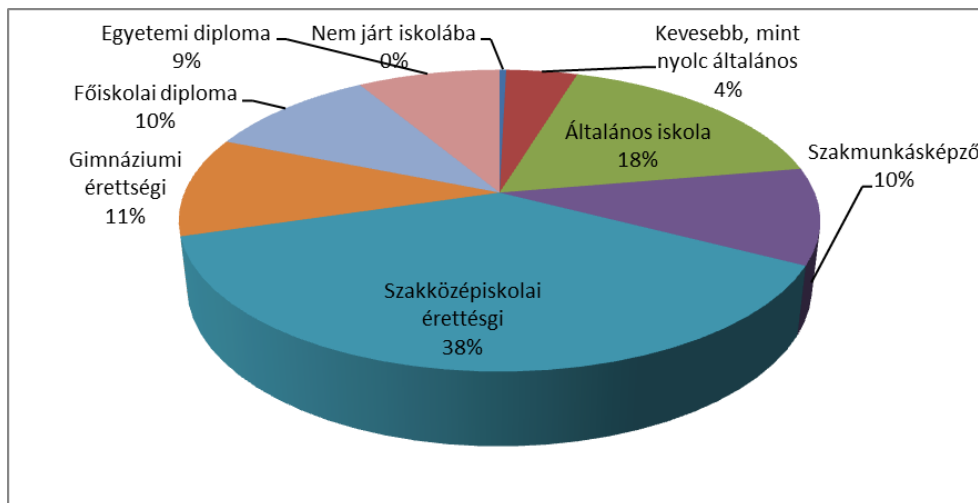
¹ Apatin, Kikinda, Magyarcsernye, Pancsova, Újvidék, Zichyfalva, Zombor és Nagybecskerek.

² Csonoplya, Gombos, Kikinda, Kisorosz, Kupuszina (Bácskertes), Magyarcsernye, Muzslya, Pancsova, Szilágyi, Telecska, Újvidék, Ürményháza, Zombor és Nagybecskerek.

A mintába kerületek családi állapot szerint 16,7 százalékuk nőtlen vagy hajadon, 58,8 százalékuk házas, 5,6 százalék élettársal él, 5,2 százalék elvált és 13,7 százalék özvegy. A házasságok 25,7 százaléka vegyes házasság.

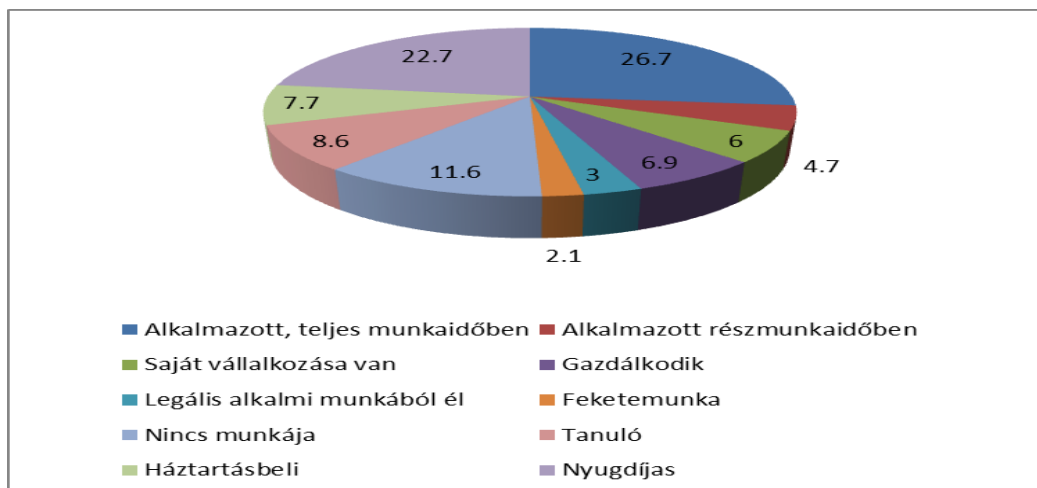
Az iskolai végzettségét tekintve a megkérdezettek közel öt százalékának kevesebb, mint nyolc általános és közel 20 százalékuknak felsőfokú végzettsége van. A mintán belül felülreprezentáltak a magas iskolai végzettséggel rendelkezők.

1. számú ábra: Iskolai végzettség a mintán belül

A megkérdezettek munkaerőpiaci státusuk szerint 26,7 százalékuk alkalmazott teljes munkaidőben, míg 4,7 százalékuk részmunkaidőben. A mintán belül 6 százalékot képviselnek a saját vállalkozással rendelkezők, 6,9 százalékot pedig a gazdálkodók. 3 százalék a legális alkalmi munkából és mindössze 2,1 százalék a feketemunkából élők aránya. 8,6 százalék a tanulók, 7,7 százalék a háztartásbeliek és 22,7 százalék nyugdíjasok aránya.

2. számú ábra: Munkaerőpiaci státus a mintán belül

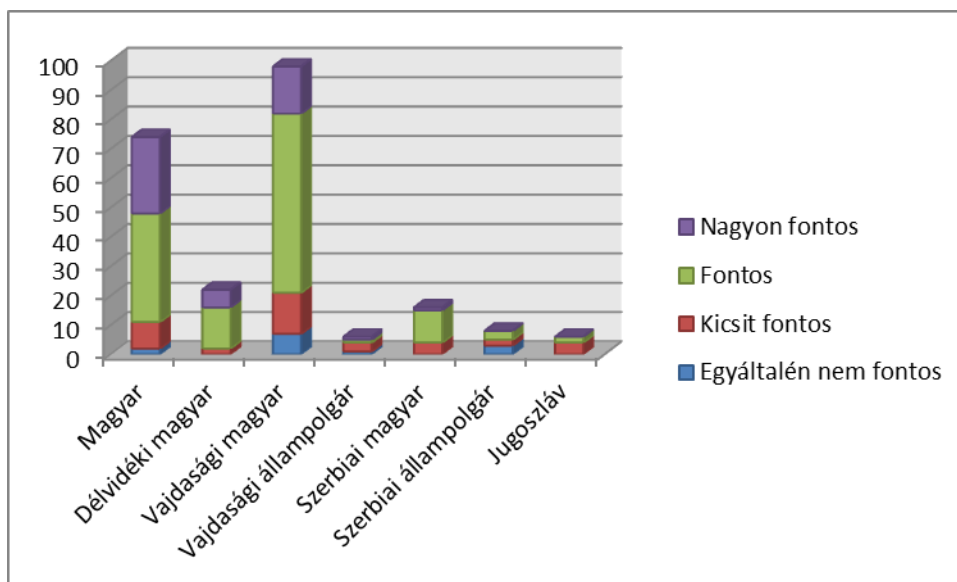

A mintába kerülők önbevallása szerint 10,7 százaléka a létminimum alatt él, 29,2 százalék pedig létminimum közelében. További 29,2 százalék sorolta önmagát alsó középosztályba, 26,2 százalék pedig felső középosztályba. A felkínált legmagasabb társadalmi státust (felső tízezer) senki sem választotta. A fenti jellemzők szerinti bontásban fogjuk vizsgálni a különböző témákat a következőekben.

3. Identitás

A kisebbségi közösségek megmaradása szempontjából kardinális kérdés az identitás kérdése. A vajdasági magyarok nem csekély hányada (igaz, egyre kevesebben) valja magát népszámlálások alkalmával jugoszláv nemzetiségűnek. 1991-ben 14 789 magyar anyanyelvű jugoszlávot írtak össze vajdaságban, 2002-ben már csak 4365-öt. A „jugoszláv” kategória életben tartói nagy számban a vegyes házasságból származók, akik a két szülő különböző nemzeti identitásának, mintegy közös nevezőjeként választja ezt a kategóriát. Korábbi kutatások kimutatták, hogy a vajdasági magyarok identitásának erős regionális kötődése is van, és mintegy megkülönböztetve magukat a magyarországi magyaroktól, hangsúlyozzák vajdasági mivoltukat. Az identitás meghatározásánál a régió hangsúlyozásával a vonatkoztatási pontot is meghatározza az egyén (délvidéki, vajdasági, szerbiai).

3. számú ábra: A szórványban élők identitása, fontosság szerinti bontásban

A megkérdezettek 55,4 százalékának fontos, 21,5 százalékának pedig nagyon fontos saját nemzeti hovatartozása. 6 százalék nyilatkozta, hogy számára egyáltalán nem fontos a saját nemzeti hovatartozása, míg 17,1 százalék számára kicsit fontos.

A legtöbben, 42,2 százalék vajdasági magyarnak vallotta magát a kérdezéskor, 31,9 százalék választotta a magyar kategóriát, regionális vagy lokális kötődés megjelölése nélkül és 9,4 százalék délvidéki magyarként határozta meg önmagát. 6,9 százalék volt aki szerbiai magyarként, 3,4 százalék pedig szerbiai állampolgárként identifikaálta önmagát. 2,6 százalék volt a mintában, aki jugoszlávnak vallotta magát és két személy, aki más kategóriát választott.

A vallásosság is fontos része az ember identitásának. A szekularizáció általános jelenségnek számít a kisebbségi társadalmakban is. Egyre kevesebben gyakorolják vallásukat egyházi előírás szerint és egyre többen lesznek vallásosak „a maguk módján”. A kutatásunk szerint a megkérdezettek 10,7 százaléka nem tartja magát vallásosnak, 64,4 százalékuk vallásos a maga módján és 24,9 százalék egyházi előírás szerint gyakorolja a hitét. A mintába kerülők 17,6 százaléka hetente, 7,7 százaléka, havonta 17,2 százalék pedig többször egy évben jár templomba. A legnagyobb arányt a nagy ünnepekkor templombajárók alkotják, míg 15,9 százalék azok aránya, akik soha nem járnak templomba. Nemek közötti különbség, hogy a nők esetében magasabb azok aránya, akik egyházi előírás szerint gyakorolják vallásukat, a férfiak esetében pedig a nem vallásosak aránya a magasabb. Ez megmutatkozik a templombajárás gyakoriságán is, hiszen a nők esetében kétszer annyian járnak hetente templomba, mint a férfiak, míg a férfiak kétszer annyian egyáltalán nem járnak templomba.

4. Nyelvhasználat

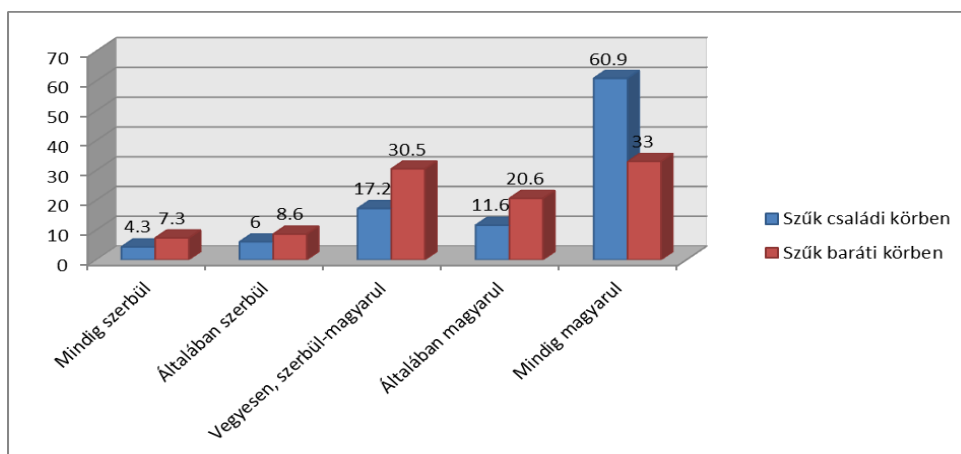
A kisebbségi közösségek megmaradásának egyik fontos pillére az anyanyelv minél szélesebbkörű használata. Az anyanyelv térvesztésével előbb utóbb a nemzeti identitás is gyengül, háttérbe szorul, elhalványul. Ezért kifejezetten fontos az anyanyelvű oktatásért való küzdelem, illetve ahol lehetséges, ott a hivatalokban a kisebbségi nyelvek használata. Ennek ellenére általános tendencia, hogy sokszor a kiharcolt jogokkal nem kívánnak élni az emberek, és ahol lehetőség lenne rá, ott sem élnek az anyanyelvű oktatás lehetőségével. Általános jelenség, hogy szórványban az anyanyelv sokszor csak a családon belüli kommunikációra korlátozódik. Az is előfordul, hogy a gyermek iskolai tanulmányainak megkezdésével szerb nyelven kezdenek

beszélni otthon is a szülők, hogy a gyermeknek könnyebb legyen az iskolában „felvenni a ritmust”. Ezzel az asszimiláció, a kultúraváltás útjára lép az egész család.

A mintába kerülőket megkérdeztük, hogy milyen nyelven végezték általános és középiskolai tanulmányaikat. A általános iskolát 84,4 százalékuk magyar nyelven, 9,5 százalék szerb nyelven és 6,1 százalék vegyesen magyarul-szerbül végezte. A középiskolát a megkérdezettek mindössze 34,9 százaléka végezte a magyar nyelven, 45,2 százalékuk szerb nyelven és 19,9 százalék vegyesen. Ezek az arányok az átlagnál valamivel pozitívabb képet mutatnak, mivel a mintában felülreprezentáltak a nyelvi szigetek, ahol az anyanyelvű általános iskolai oktatás többnyire megoldott. A középiskola esetében, ahol már ingázással is párosulhat a tanulás, illetve szakirány választással, már rosszabb a helyzet, ami az anyanyelvű oktatást illeti.

A mintába kerülők 4,3 százaléka szűkebb családi körben mindig, további 6 százalék pedig általában szerbül beszél. 17,2 százalék azok aránya, akik a családi beszélgetésekben vegyesen használják a magyar és a szerb nyelvet. Általában magyarul beszél a megkérdezettek 11,6 százaléka, mindig pedig 60,9 százalék.

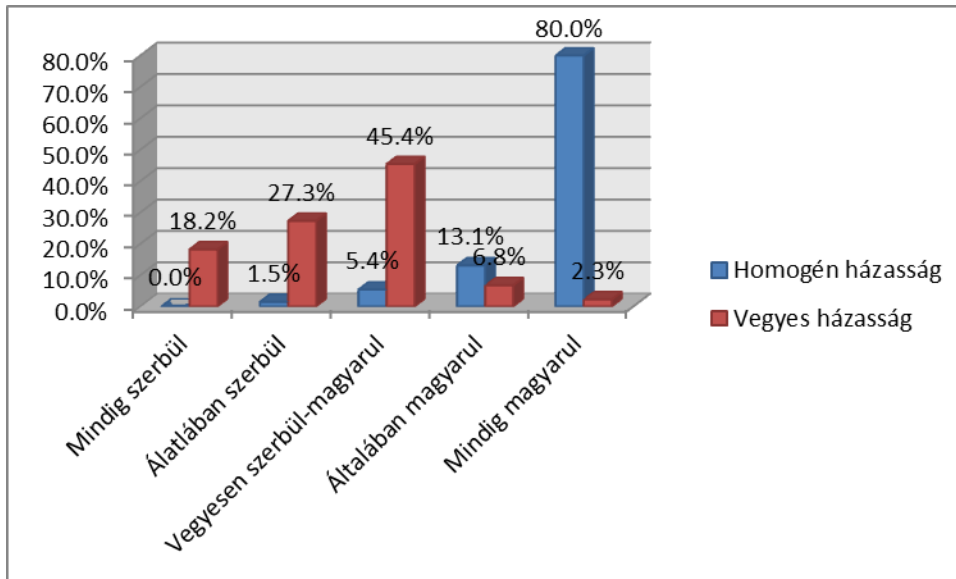
4. számú ábra: Nyelvhasználat családi körben és baráti körben

A szűkebb baráti körben történő nyelvhasználatra is rákérdeztünk a kérdőívben. A mintába kerülők 7,3 százaléka mindig, míg 15,9 százalék általában szerb nyelven kommunikál szűk baráti körben. 30,5 százalék azok aránya, akik vegyesen használják a két nyelvet baráti körben, 20,6 százalékuk általában, 33,0 százalék pedig mindig magyarul beszél barátaival.

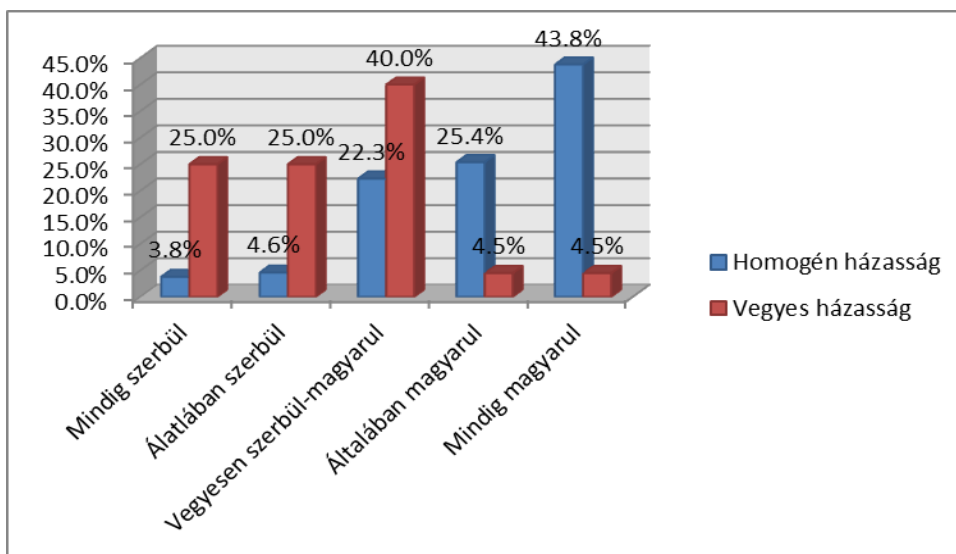
A fenti adatok jól mutatják, hogy a szórványban az anyanyelv használata egyre inkább a családon belülre kényszerül, de jelentős arányban használják a szerb nyelvet családon belül is. A családon kívüli érintkezésekben, a baráti kör esetében a nyelvhasználatról elmondhatjuk, hogy a szerb nyelv használata egyre jobban előtérbe kerül.

5. számú ábra: Nyelvhasználat családi körben vegyes és homogén házasságok esetében

Az anyanyelv hátrébe szorulása fokozottan jelentkezik a vegyes házasságok esetében. A vegyes házasságok 18,2 százalékában mindig, 27,3 százalékában pedig általában szerbül beszélnek a házastársak. Ez azt jelenti, hogy a vegyes házasságoknak majdnem a felében „elveszíti” anyanyelvét a nem többségi nemzethez tartozó házastárs. Érdekes jelenség, hogy a homogén házasságok esetében is kimutatható a nyelvváltás, hiszen 1,5 százaléka a homogén házasságban élőknek is szerbül beszél szűk családi körben, 5,4 százaléka pedig vegyesen, szerbül is és magyarul is.

6. számú ábra: Nyelvhasználat baráti körben vegyes és homogén házasságok esetében

A vegyes házasságban élők sokkal nagyobb arányban használják a szerb nyelvet baráti körben is. A megkérdezettek fele mindig vagy pedig általában szerbül beszél a szűk baráti körben. Kijelenthető tehát, hogy a vegyes házasságra lépők esetében az anyanyelv használata nagy valószínűséggel másodlagossá válik. Ennek következménye, pedig az eredeti, származási nemzeti identitás másodlagossá vállalása.

A kérdőívben a beszélt nyelvekre is rákérdeztünk. A legtöbben szerb és angol nyelvet jelölték meg, mint beszélt nyelvet. Az említett nyelvek még (amelyet egy kategóriaként kezelünk) német, orosz, svéd, spanyol.

2. számú táblázat: Beszélt nyelvek a mintán belül

	Hányan beszlik a mintán belül? (százalék)	Alapszint	Középszint	Felsőszint
Szerb	100	1,7	34,2	54,1
Angol	59,7	55,3	27,7	17,0
Egyéb	74,2	51,7	26,7	21,7

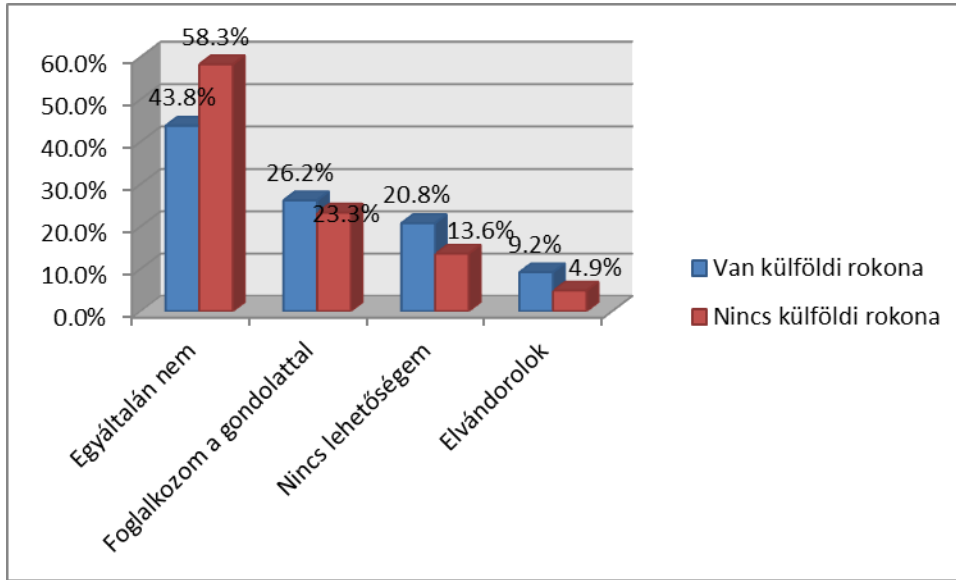
A megkérdezettek kivétel nélkül beszélik a szerb nyelvet: 1,7 százalékuk alapszinten, 34,2 százalékuk középszinten és több mint a fele a megkérdezetteknek felsőszinten. Az angol nyelvet 59,7 százalék jelölte meg mint beszélt nyelvet: 55,3 százalék alapszinten, 27,7 százalék középszinten és 17 százalék felsőszinten.

7. Migrációs szándék

A kutatás során arra is kíváncsiak voltunk, hogy mekkora a migrációs potenciál a szórványban élő magyarok körében, illetve ezzel összefüggésben élnek közeli rokonai külföldön. Korábbi kutatások már kimutatták, hogy akinek van külföldön élő rokona, inkább mutat hajlandóságot az elvándorlásra, ami magyarázható azzal, hogy nem teljesen idegen környezetbe érkezne az emigráns, és átmeneti segítségre is számíthat, amíg feltalálja magát külföldön. Az elvándorlók célországként az általában befogadó országokat jelölték meg, leginkább Nyugat-Európából: Németország, Anglia, Spanyolország, Hollandia, Svájc, Svédország. Európán kívüli célországok Amerikai Egyesült Államok, Kanada és Ausztrália.

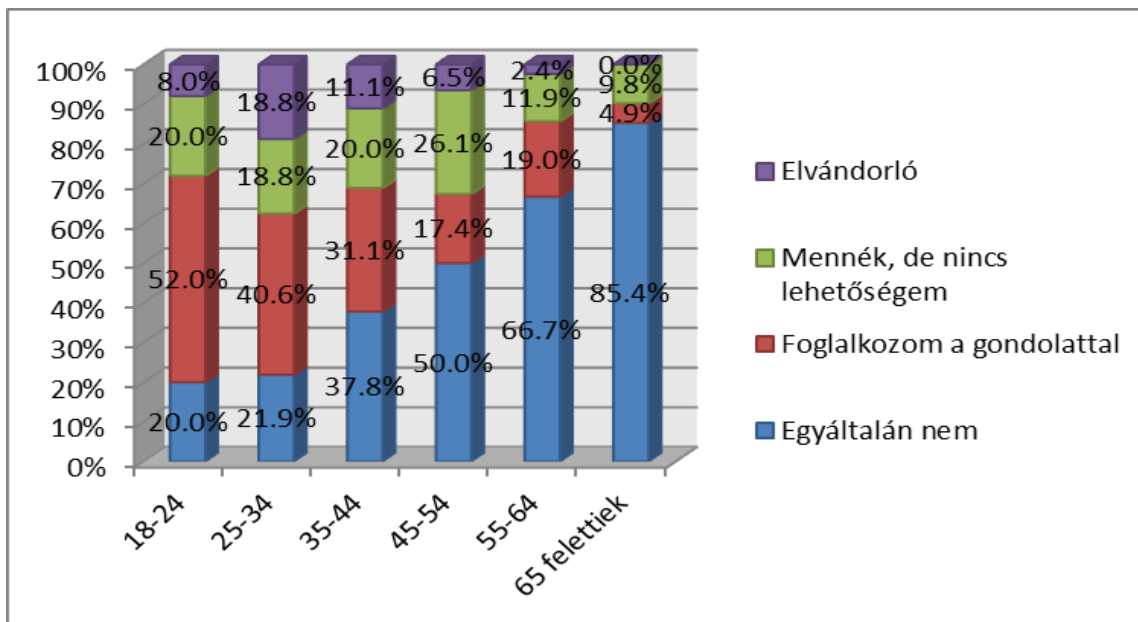

7. számú ábra: Elvándorlási szándék, aszerint, hogy él-e külföldön rokona

A migrációs szándékot erősen meghatározza az, hogy az egyén milyen korosztályhoz tartozik. A megkérdezettek közül a fiatalabb generáció esetében találunk nagyobb migrációs potenciált, míg az idősebbek nagyobb hányada már nem foglalkozik az elvándorlás gondolatával. Elgondolkodtató, hogy a 34 év alattiak, akikre egy közösség építhet, közel 80 van százaléka potenciális elvándorló. Egyre több lehetőség nyílik meg szerb állampolgárok részére a külföldi munkavállalás terén. Az elvándorlást könnyítő tényezők még a magyar állampolgárság kedvezményes megszerzése, illetve a Szerbia jövőbeli csatlakozása az Európai Unióhoz.

8. számú ábra: Elvándorlási szándék korosztályonként

Az elvándorlás okára is rákérdeztünk a kérdőívben: 82,6 százalék jobb megélhetés reményében hagyná el szülőföldjét, 9,8 százalékot a családegyesítés végett és mindösszesen 3,8 százalék mondta, hogy a hátrányos kisebbségi helyzet motiválja elvándorlási szándékát.

A szórvány megtartásának egyik legnagyobb kihívása a fiatalok elvándorlásának a mérséklése, ellensúlyozása. Az elvándorlók leginkább gazdasági okok miatt hagynák el az országot, ami nehezíti a probléma orvoslását, mivel a gazdaságpolitika nem kifejezetten tartozik a kisebbségpolitika hatáskörébe.

A szórvány szempontból dupla migrációs veszteségről beszélhetünk, mivel sokan országon belül települnek át vagy nagyobb városba, vagy olyan településre, ahol a magyarok nagyobb arányt képviselnek a lakosságon belül.

9. Jövőkép

Fontosnak tartottunk rákérdezni arra is, hogyan látják az emberek Szerbia gazdasági helyzetét az emberek a közeljövőben. Mivel az elvándorlás oka leginkább a rossz gazdasági helyzet, csökkenne az elvándorlók száma, amennyiben az emberek bizakodóbban néznének a jövőbe. Azonban ez nem mondható el, mivel a megkérdezettek 9 százaléka szerint nagy mértékben, 39,9 százalék szerint pedig kisebb mértékben de romlani fog Szerbia gazdasági helyzete. A legtöbben, 41,1 százalék szerint nem változik a helyzet, ami szintén nem egy optimista álláspont, mivel Szerbia gazdasági helyzete jelenleg rossz (munkanélküliség növekedése, mélyszegénység növekedése).

Sokan Szerbia fellendülését az Európai Unióhoz való csatlakozásától várják. A megkérdezettek 74,2 százaléka támogatja Szerbia EU-s csatlakozását, 9,4 százalék ellenzi és 16,3 százalék, aki nem tudja. Az emberek nagy többsége tehát támogatja Szerbia közeledését és csatlakozását az Európai Unióhoz. A megkérdezettek 60,6 százaléka szerint javulna a kisebbségek helyzete Szerbiában, amennyiben a csatlakozás megtörténne. 39,4 százalék szerint nem történne változás a kisebbségek életében.

Az előbb már említettük, hogy Szerbiában magas a munkanélküliek aránya. Rákérdeztünk arra is, hogy a településen, amelyen él a megkérdezett, milyennek találja az elhelyezkedés lehetőségét: 55,4 százalékuk nyilatkozta, hogy nagyon kedvezőtlen, további 31,8 százalék

pedig, hogy kedvezőtlen. Mindössze 10,7 százalék ítélte közepesnek, és csupán 2,1 százalék kedvezőnek az elhelyezkedést lehetőségét a településen.

A fenti adatok mutatják, hogy szórványban élők nem tekintenek bizakodóan a jövőbe, ami a gazdasági helyzetet illeti, és az elhelyezkedési lehetőségeket is kedvezőtlennek ítélik meg a településükön. A gazdasági fellendülés nélkül nehezen képzelhető el az elvándorlás megállítása.

10. Médiafogyasztás

Az identitás megőrzésében fontos szerep juthat a médiának. Kutatásunk során igyekeztünk felmérni, hogy a szórványban élő magyarok milyen nyomtatott sajtót olvasnak és milyen gyakorisággal, milyen tévécsatornákat követnek, milyen fajta műsorokat néznek és melyik rádiót hallgatják.

A megkérdezettek közel fele nem olvas egyáltalán napilapot, 38,6 százalékuk hetilapot, havonta megjelenő lapot vagy folyóiratot pedig 73,3 százalékuk. Ezek az arányok behatárolják a nyomtatott sajtó, mint identitásmegőrző eszköz határait, mivel egyre kevesebben olvasnak. A napilapot olvasók esetében magasabb azok aránya akik inkább szerb nyelvű sajtóterméket olvasnak, mint magyar nyelvűt. Érdekes, hogy hetilapot viszont sokkal nagyobb arányban olvasnak magyar nyelven. A legkevesebben havilapot és folyóiratot olvasnak az emberek és megközelítőleg egyformán mindkét nyelven.

3. számú táblázat: Sajtótermékek olvasása nyelv szerint

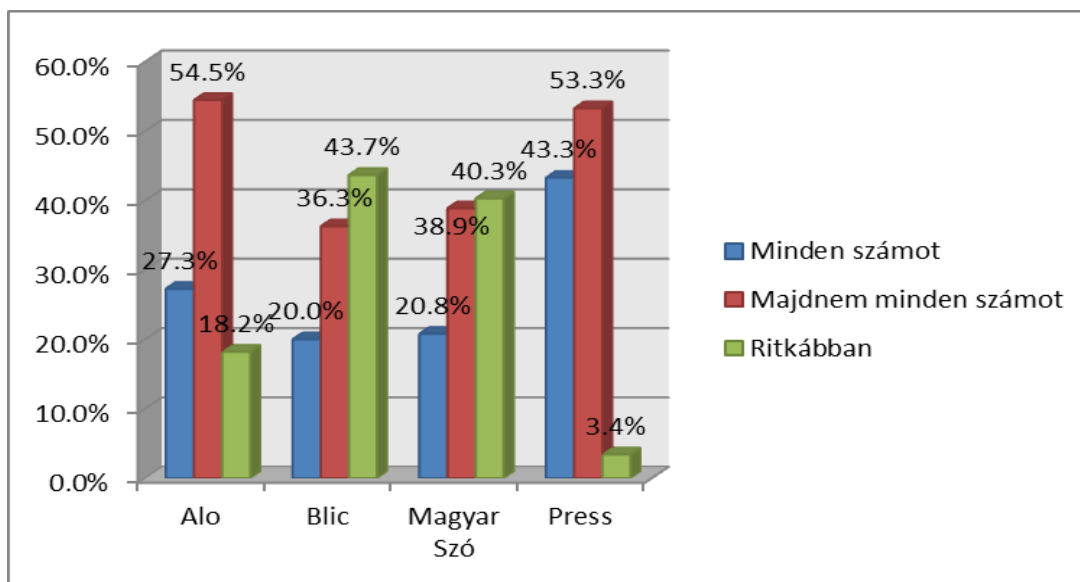
	Nem olvas	Inkább magyarul	Inkább szerbül	Egyformán szerbül és magyarul is
Napilap	47,6	18,9	21,0	12,4
Hetilap	38,6	39,9	6,9	14,6
Havilap/Folyóirat	73,3	9,9	8,2	8,6

10.1 Napilap

A újságolvasó megkérdezettek a napilapok közül a leginkább a Magyar Szót preferálják (38,7 százalék), ezt követi a Blic 29,4 százalékkal, viszonylag sokan olvasnak Press című szerb nyelvű napilapot (16,1 százalék) és Alo olvasó 5,8 százalék. Arra is megpróbáltunk rákérdezni, hogy

menyire gyakran vásárolják a mintába kerülők a választott napilapot. A Magyar Szó és a Blic olvasóinak nagyjából azonos vásárlási szokásaik vannak: körülbelül 20 százalékuk rendszeresen minden számot megvásárol, 36 és 38 százalékuk majdnem minden számot és 40 százalék környékén van azok aránya, akik ritkábban vásárolják ezeket a sajtótermékeket.

9. számú ábra: Napilapok vásárlási gyakorisága

A másik két napilap esetében (Alo és Press) magasabb a rendszeresen megvásárlók aránya és alacsonyabb azoké, akik ritkábban vásárolják.

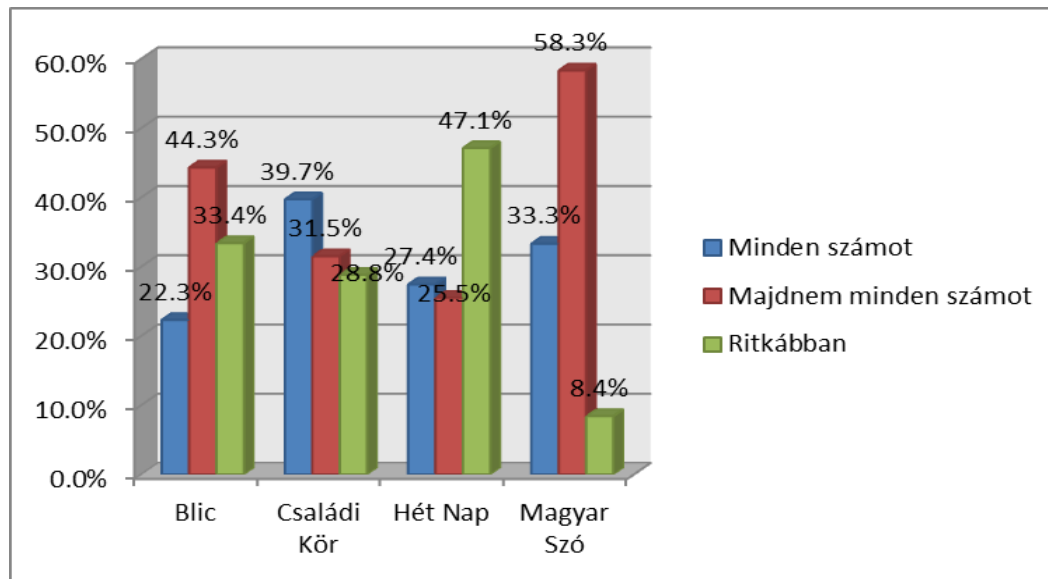
Összeségében kijelenthető, hogy az emberek fele körülbelül nem olvas naponta megjelenő sajtóterméket. Ha a sajtótermék nyelvére redukáljuk a vizsgálatunk tárgyát, akkor láthatjuk, hogy az olvasók több mint 60 százaléka szerb nyelvű sajtóterméket olvas.

10.2 Hetilap

A hetilapok olvasottsága a kutatásunk szerint a következő: a Családi Kör hetilapot olvasók 41,5 százaléka olvassa, a Hét Napot 22,9 százaléka, a Magyar Szónak valamelyik mellékletét 9,8 százalék és 4,9 százalék a Blic Velemely hetente megjelenő mellékletét.

A vásárlás rendszerességét vizsgálva kijelenthetjük, hogy a Családi Körnek van a legjelentősebb állandó olvasóbázisa (39,7 százalékuk minden, 31,5 százalék majdnem minden számot megvásárol). A Hét Nap esetében a rendszeres vásárlók 50 százalékot alkotnak és 50 százalék, aki ritkábban vásárolja.

10. számú ábra: Hetilapok vásárlási gyakorisága

A megkérdezettek 38,6 százaléka nem olvas hetilapot. A szerb nyelvű hetilapok nem képeznek nagy arányt a magyarok által olvasott újságok körében: háromnegyede a megkérdezetteknek magyar nyelven olvas hetilapot.

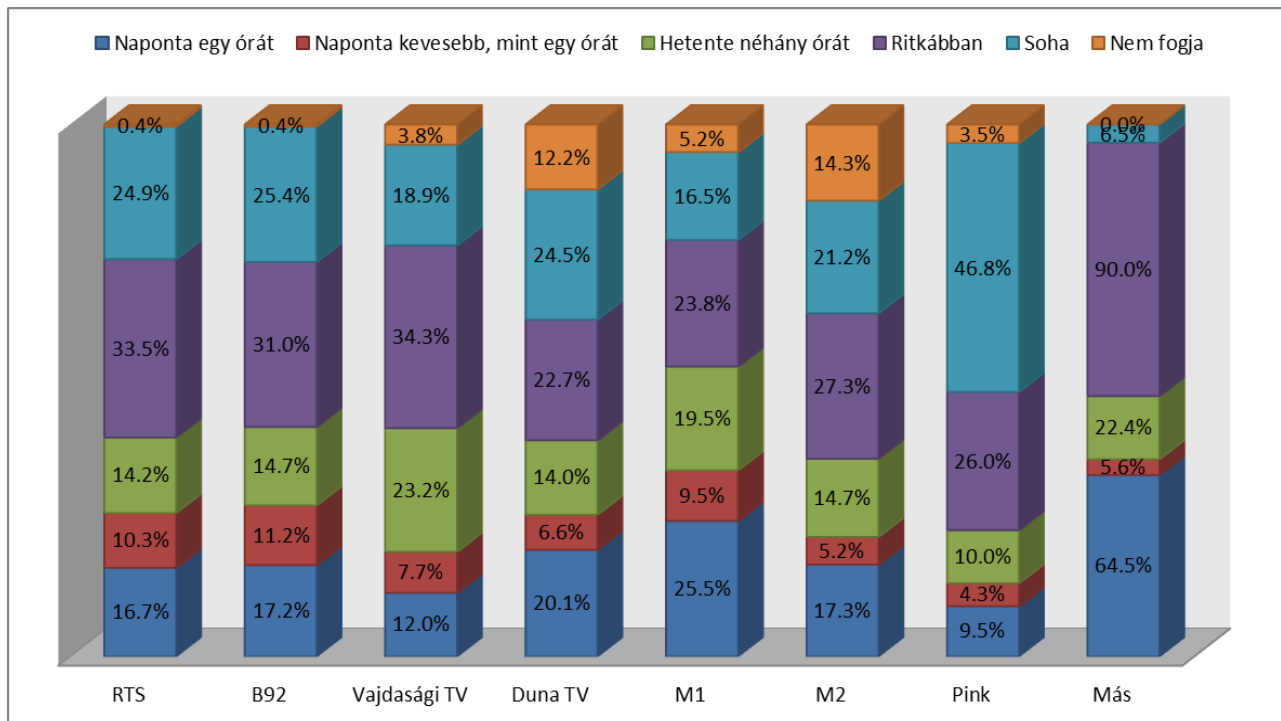
10.3 Havilap és folyóirat

A havilapot vagy folyóiratot a megkérdezettek alig több, mint a negyede olvasott. A szórás nagy volt, egyedül egy szerb nyelvű havonta megjelenő mezőgazdasági szaklapot említettek többen. A többi terméket egy-egy alkalommal említették a megkérdezettek.

10.4 Tévé

Napjainkban talán a televízió a legnagyobb befolyásoló hatalommal bíró médium. A kereskedelmi adók háttérbe szorították a közszolgálati adókat, és egyre ádázabb harc folyik a csatornák aközött a nézők százezreinek/millióinak a figyelméért. A kutatásunkban megpróbáltuk felmérni, hogy mely televíziós csatornák műsorait kísérik figyelemmel a szórványban élő vajdasági magyarok. Arra is kíváncsiak voltunk, hogy milyen típusú műsorokat néznek leginkább. A felsorolt csatornákat aszerint kellett osztályozni, hogy milyen gyakorisággal nézi a megkérdezett.

11. számú ábra: Tévédadók nézettségi bontásban

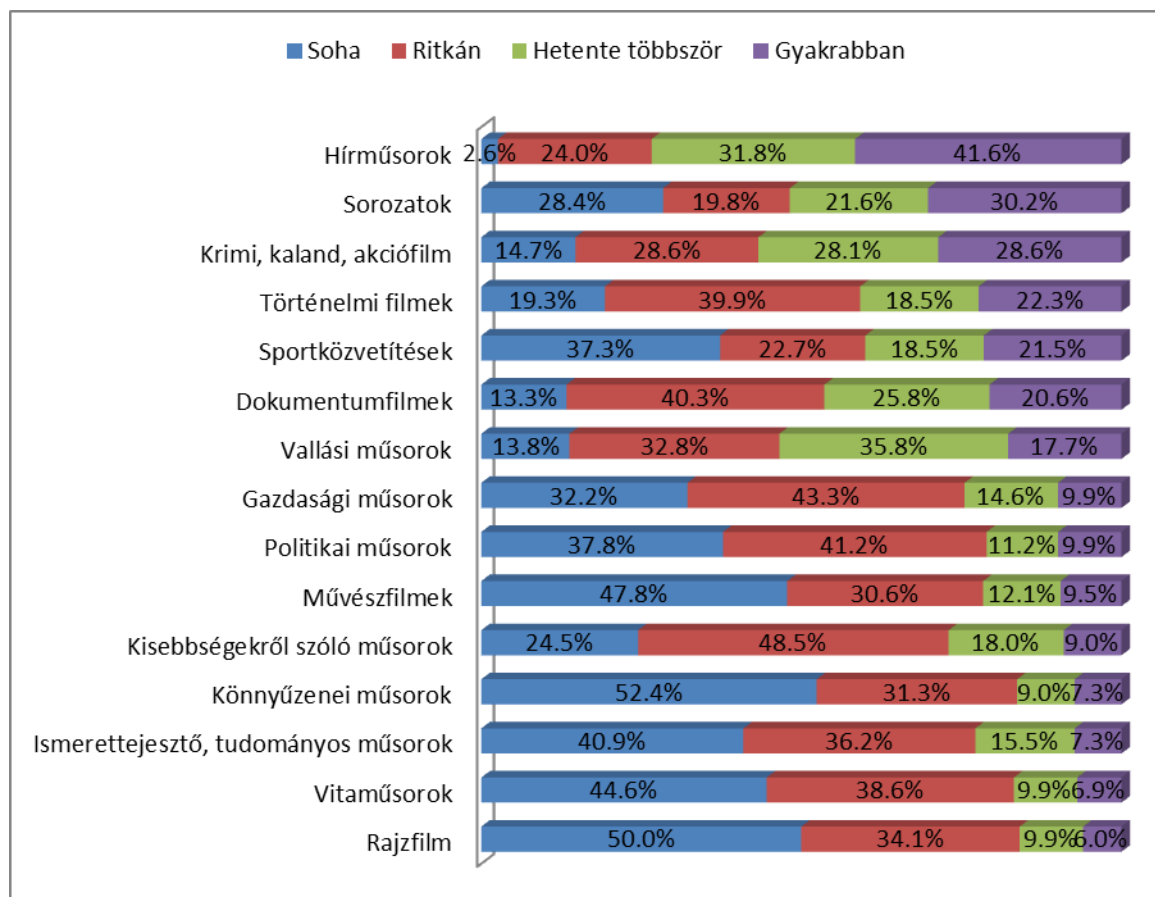

A kutatásunk szerint a felsorolt csatornák közül legtöbben a Magyar Televízió 1-es csatornáját nézik naponta egy órát (25,5 százalék), ezt követi a Duna TV (20,1 százalékkal), majd pedig a Magyar Televízió 2-es csatornája és egy szerb nyelvű hírcsatorna a B92. A „más” kategória egybevont kategória: az összes csatornát, amit említettek egybevontuk, és így jött ki ez a magas arány. A „más” csatornának legtöbben az RTL Klubot és a TV2-öt jelölték meg, de sokan említettek természeti dokumentumfilmekre szakosodott csatornákat. A legkevesebb napi nézője a Pink (13,8 százalék) és a Vajdasági TV-nek van (19,7 százalék). A fel nem sorolt kereskedelmi adók („Más” kategória) népszerűsége mellett a Magyar nyelvű közszolgálati adóknak is nagy a nézettsége a szórványban élő vajdasági magyarok körében.

Igyekeztük felmérni azt is, hogy milyen műsorok, azok, amelyeket leginkább néznek a megkérdezettek. Felsorolt műsorfajtákat kellett osztályozni aszerint, hogy milyen gyakran nézik. Legtöbben híradót néznek rendszeresen (41,6 százalék), és a mindössze 2,6 százaléka válaszolta azt, hogy soha nem néz hírműsort. A második legnépszerűbb kategória a sorozatok voltak: 30,2 százaléka néz naponta sorozatokat, igaz, közel ennyien soha nem néznek. Érdekes, hogy vallási műsorokat hetente többször, vagy annál gyakrabban néz a megkérdezettek 53,5 százaléka. A legkevésbé népszerűek a rajzfilmek és a vitaműsorok. A rajzfilmek népszerűtlensége érthető, mivel felnőtt lakosságról beszélünk és nem számítanak célközönségnek, azonban a vitaműsorok

(talán nincs is olyan sok belőlük) esetében kívánatos lenne a nagyobb népszerűség. Talán ebben tükröződik a lakosság napi aktuálpolitikai passzivitása vagy elzárkózása is.

12. számú ábra: Tévéműsorok nézettségi bontásban

10.5 Rádió

A megkérdezettek 76,4 százaléka hallgat rádiót: hétköznap átlagosan három és fél órát, hétvégeken pedig három és háromnegyed órát átlagosan. A férfiak hétközben hallgatnak hosszabb ideig rádiót átlagosan (3,63 óra a 3,38-cal szemben), hétvégén pedig a nők (3,96 óra a 3,60-nal szemben).

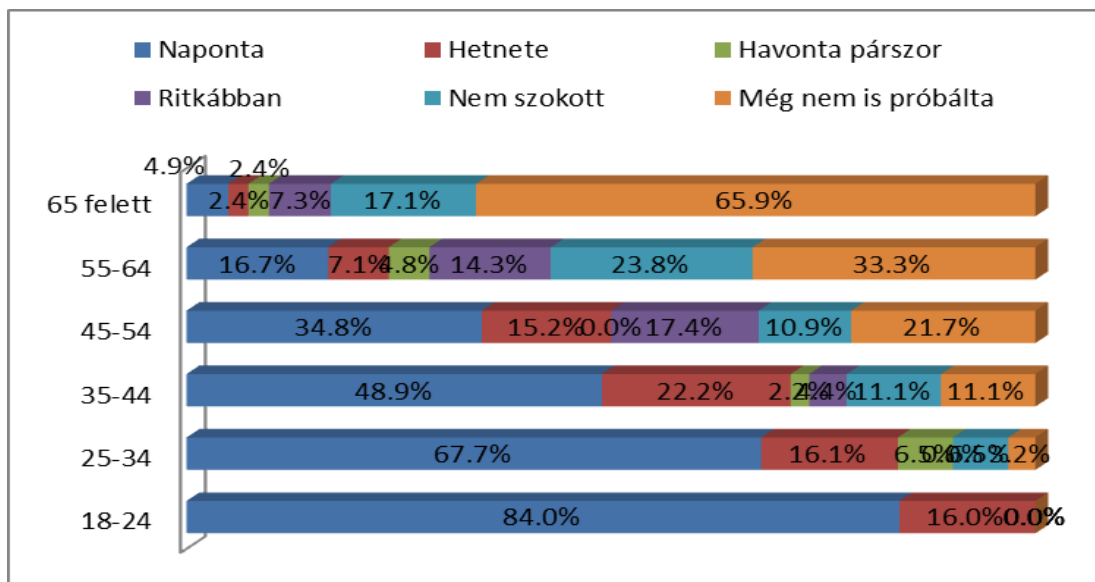
Három nagy csoportba sorolhatjuk a hallgatott rádiókat: magyarországi adók, vajdasági magyar nyelvű adók, helyi adók és szerbiai országos vagy regionális adók. A szerbiai országos vagy regionális adók közül rendkívül sokat említettek, ezért a nagy szórásnak köszönhetően, a statisztikai kimutatásnak nincs értelme. A mintába került rádióhallgatók közül 14,4 százaléknál helyi rádiót hallgatnak (ez is egy összevont kategória, a saját településük rádióját

soroltuk ide), további 14,4 százaléknian az Újvidéki Rádiót hallgatják, MR1 Kossuth Rádiót 11,5 százaléknian és Class FM-et 10,5 százaléknian. A vajdasági magyar nyelvű adók közül tehát legtöbben az újvidéki rádiót hallgatják a szórványban.

11. Internet, e-mail, számítógép

A hagyományos közösségépítő, identitásmegetartó csatornákat a 21. században bővíteni kell a számítógép adta lehetőségekkel. A szórvány elszakítottságát pont a számítógép adta lehetőséggel, a távolság megszűnésével lehetne ellensúlyozni. A megkérdezettek 38,4 százaléka szokott naponta. További 12,9 százalék pedig hetente internetet használni. Elmondható, tehát, hogy a megkérdezettek fele viszonylag sűrűn használja az internetet, míg a másik fele inkább nem használja. A kérdést korosztályok szerint árnyalva generációs különbséget mutathatunk ki. A fiatalabb generáció életében erősen jelen van az internet, míg az idősebbek nem használják. Ez lehetőséget rejt magában, mivel pont a fiatalokat nehéz megszólítani hagyományos kommunikációs csatornákon.

13. számú ábra: Internethasználat korosztályonként

A 92,7 százaléka a megkérdezetteknek rendelkezik mobiltelefonnal. Asztali számítógép a 68,1 százaléka megkérdezettek háztartásában 68,1 százalékában van. Ennél nem sokkalkevesebben, 64,2 százaléknian rendelkeznek internetcsatlakozással.

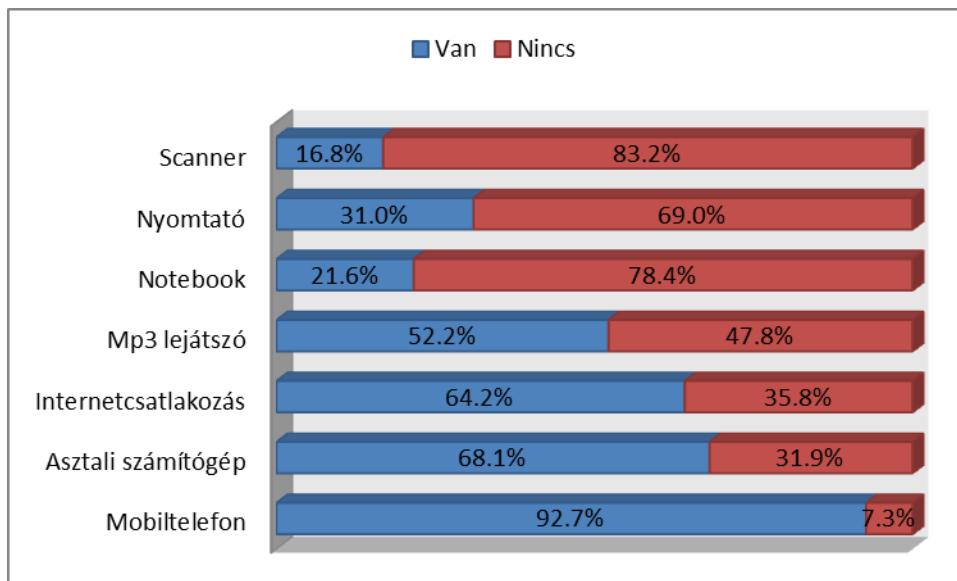

A megkérdezettek 54,5 százalékának van email címe, 4,7 százalékuk más címét használja, 40,4 százalékuk pedig nem használ elektronikus postát.

A megkérdezettek 85 százaléka otthon internetezik, 5,4 százaléknyan munkahelyen. A maradék széteszlik internetkávézókra, könyvtárra, barátokra.

Összességében a fenti adatokból az a fontos, hogy a háztartások többségében van számítógép és hozzá internetcsatlakozás.

14. számú ábra: Számítógépes eszköz ellátottság

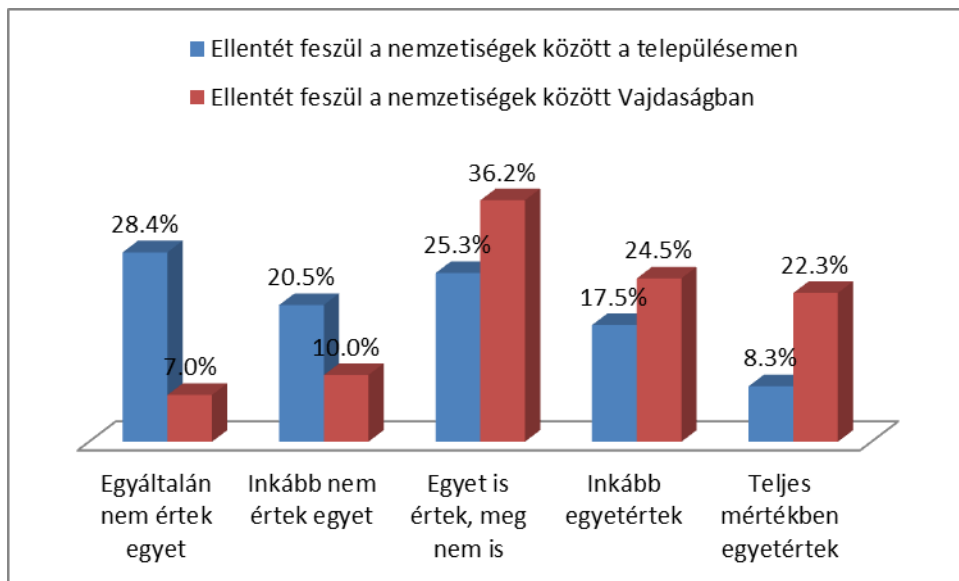
15. Diszkrimináció, atrocitás

Vajdaságban az elmúlt időszakban volt olyan időszak, amikor feszültség terhelt a nemzetiségek közötti viszonyokat. Az utóbbi időszakban mintha csökkenne a nemzetiségi alapon történő atrocitások száma, de rendről beszámol a média ilyen esetekről. Kíváncsiak voltunk arra, hogy hogyan ítélik meg az emberek a településükön illetve Vajdaságban a nemzetiségek közötti viszonyokat. A megkérdezettek közel 50 százaléka inkább egyetért azzal, hogy feszültség van a nemzetiségek között, míg a saját településére vonatkozóan ez az arány egy negyed. Tehát saját településükön sokkal jobbnak ítélték a nemzetiségek viszonyát, mint Vajdaságra vonatkozóan.

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy érte-e már diszkrimináció vagy atrocitás a kérdőív kitöltőjét pusztán nemzeti hovatartozása miatt. Diszkrimináció érte már nemzetiségi hovatartozása miatt a mintába kerülők 36,1 százalékát. Ez a szám magasnak mondható, mivel felnőtt társadalomról

beszélünk. Minden tizedik (11,6 százalékát) szórványban élő személy szenvedett már el valamilyen atrocitást nemzeti hovatartozása miatt. Sokszor az nemzeti türelmetlenséget a fiatal generációkhoz kötik, azzal, hogy nem beszélhetünk általános társadalmi jelenségekről hiszen csak fiatalok duhajkodnak. Ennek ellentmond, hogy sem a korosztályos bontásban, sem pedig a nemek szerinti bontásban nem mutatható ki jelentős különbség a diszkriminációt illetve atrocitást elszenvedők között.

15. számú ábra: Nemzetek közötti feszültség megítélése

16. Civil szervezeti tagság

A közösségépítésben, a hagyományápolásban, az identitás megőrzésében nagy szerepet tudnak felvállalni a civil szervezetek. Szórványban a civil szervezeteknek kiemelt funkciójuk lehet, mivel potenciálisan azt a teret jelentheti, ahol megélheti nemzeti hovatartozását, beszélheti anyanyelvét, tarthatja kapcsolatot nemzettársaival saját településén belül és kívül is. A kutatásunk szerint a népesség 29,3 százaléka tagja valamely civil szervezetnek. Nem mutatható ki nemek közötti különbség, korosztály szerinti különbség vagy társadalmi helyzet szerinti különbség. Egyedül az iskolai végzettséggel korrelál a civil szervezeti tagság: minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik valaki, annál valószínűbb, hogy tagja valamely civil szervezetnek. A saját kultúra megélésének másik tere, ami szintén kapcsolódik a civil szervezetekhez, a kulturális rendezvények. A minta 34,3 százaléka rendszeresen jár a településén

megrendezett kulturális rendezvényekre, további 37,8 százalék csak ritkán. 27,9 százalék azok aránya, akik egyáltalán nem járnak rendezvényekre. A minta 10,7 százaléka szerint nem megfelelő, 56,4 százalék szerint közepes és 32,9 százalék szerint megfelelő a rendezvények színvonala.

17. Kisebbségi lét

A kérdőívben a kisebbségi léttel kapcsolatos kijelentéseket kínáltunk fel a megkérdezetteknek, amelyekkel egy ötfokozatú skálán lehetett kifejezni az egyetértésük mértékét. A minta 51,1 százalékát büszkeséggel tölti el, hogy magyar. Ezzel egyet nem értők aránya 7,8 százalék.

A kisebbségek jogaival vagy inkább azok hiányával esetleg csorbulásával rendre foglalkozik a média. A megkérdezetteket megosztja a kisebbségi jogok teljesülésének kérdése: valamivel többen gondolják, hogy teljesülnek a jogok, mint, hogy nem teljesülnek a jogok.

A kisebbségi identitás sokszor teher az egyén számára és feladásától megkönnyebülést vár. A megkérdezettek közel egy ötöde egyetért azzal, hogy magyarságának feladásával könnyebben boldogulna az életben.

4.számú táblázat: Kisebbségi léttel kapcsolatos állításokkal való egyetértés

	Egyáltalán nem ért egyet	Inkább nem ért egyet	Egyet is ért, meg nem is	Inkább egyetért	Teljes mértékben egyetért	Átlag
Büszkeséggel tölti el, hogy magyar vagyok.	3,5	4,3	20,8	20,3	51,1	4,11
A nemzeti kisebbségek jogai biztosítva vannak Vajdaságban.	6,9	22,4	43,5	18,5	8,6	3,00
Könnyebben boldogulnék, ha feladnám a magyarságom.	53,0	13,8	15,5	9,5	8,2	2,06
A vajdasági magyar pártoknak többet kellene foglalkozniuk a szórvánban élőkkel.	3,0	0,4	19,0	26,0	51,5	4,23
A magyarság megmaradása az anyanyelvű oktatástól függ.	3,4	3,0	14,2	20,3	59,1	4,28
Jobban kellene támogatni (anyagiakkal) a szórványban élő magyarokat.	0,9	0,9	10,8	25,9	61,6	4,47

Az utolsó három kijelentéssel a legnagyobb mértékű az egyetértés: a pártoknak jobban oda kellene figyelnie a szórványra, anyagilag nagyobb támogatásban kellene részesíteni a szórványt és a szórvány megmentése az anyanyelvű oktatástól függ.

18. Összegzés

Az Identitás Kisebbségkutató Műhely a végzett kérdőíves vizsgálattal megpróbálta felmérni, hogy milyen társadalmi körülmények között él a vajdasági magyar szórvány. Kutatásunk célja, hogy jobban megértsük a szórvány küzdelmeit a megmaradásért azzal, hogy megvilágítjuk, melyek azok a csatornák, amelyeken az asszimiláció útjára lépnek a kisebbségi létbe kényszerült magyarok. A vegyes házasságra lépők esetében mutatható ki leginkább az anyanyelv és ezzel az identitás háttérbeszorulása, mind családi körben, mind pedig baráti körben. A másik (nemcsak) szórványt érintő probléma az elvándorlás kérdése: a szórványt kétszeresen sújtó elvándorlás, egyszer a tömb irányába, másszor a külföld irányába, folyamatosan gyengíti a szórvány közösség pozícióját. Az elvándorlók többsége fiatal, így a szórvány reprodukció is alacsony.

Az identitás megőrzésben a médiának nagy szerepe lehet, de nem mindegyiknek: napilapot a megkérdezettek fele olvasott, és annak fele pedig szerb nyelven. Hetilapok esetében sokkal nagyobb az érdeklődés (és talán ezáltal a felelősség is), hiszen az emberek háromnegyede olvas hetilapot, és többség magyar nyelven.

Elgondolkodtató hogy a az emberek egyharmadát érte már diszkrimináció, egy tizedét pedig atrocitás pusztán nemzeti hovatartozása miatt. Ezek mind arra kell, hogy sarkallják a törvényhozókat, hogy a különböző jogok ne csak papíron legyenek biztosítva a nemzeti kisebbségek számára, hanem a gyakorlatban is.